Kansalaisopistojen liitto
Medborgarinstitutens förbund

Lausunto

12.10.2025

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaosto

Asia HE 99/2025 vp
Viite Lausuntopyyntö 9.10.2025

Kansalaisopistojen liitto kiittää mahdollisuudesta lausua valtion talousarvioehdotuksesta vuodelle 2026. Liitto iloitsee ehdotuksen vapaata sivistystyötä koskevien tekstimainintojen määrän selkeästä kasvusta aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Opetus- ja kulttuuriministeriötä koskevissa perusteluteksteissä todetaan, että hallituskauden keskeisiä tavoitteita ovat koulutustason ja koko väestön osaamistason nostaminen ja opiskelijoiden hyvinvoinnin parantaminen. Väestön vähäinen fyysinen aktiivisuus ja liikkumattomuudesta aiheutuvat yhteiskunnalliset kustannukset heikentävät yksilöiden ja yhteiskunnan toimintakykyä. Tavoitteena on, että kaikenikäiset suomalaiset liikkuvat enemmän ja liikunnallinen elämäntapa lisääntyy eri ikä- ja väestöryhmissä kaupungeissa ja maaseudulla.

Valtionosuuksien leikkaaminen -12,5 miljoonalla eurolla vuoden 2024 alusta näkyy kansalaisopistoissa kuitenkin edelleen muun muassa kohonneina kurssimaksuina. Kaikilla ei ole enää varaa opiskella kansalaisopistossa. Kurssimaksuja voidaan alentaa jonkin verran opintoseteleillä, mutta käytettävissä oleva seteleiden määrä ei riitä kasvavaan kysyntään. **Kansalaisopistojen liitto esittää miljoonan euron lisäystä edellisessä kappaleessa mainittujen tavoitteiden edistämiseen kansalais- ja työväenopistoissa.**

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan kansalaisopistojen tehtävä on alueelliseen ja paikalliseen sivistystarpeeseen vastaaminen. ”Julkinen valta on epäonnistunut köyhien ihmisten itsensä kehittämisoikeuden turvaamisessa.” Tähän tulokseen tuli tutkija **Iina Järvinen** vuonna 2023. Järvisen väitöskirja

(https://trepo.tuni.fi/handle/10024/149859) käsittelee koulujen ja oppilaitosten ulkopuolella tapahtuvaa itsensä kehittämistä, joksi lasketaan esimerkiksi harrastuksiin, kursseille tai muihin vapaa-ajan aktiiviteetteihin osallistuminen. Suomen perustuslaki määrää julkisen vallan velvollisuudesta taata jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada myös muuta kuin perusopetusta ja kehittää itseään. Ketään ei kannata päästää putoamaan tieto- ja digiyhteiskunnan ulkopuolelle eikä ylipäätään jättää selviytymään puutteellisten perus- ja kansalaistaitojen varassa. OECD:n PIAAC-tutkimus paljasti joulukuussa 2024, että Suomessakin on yli 300 000 henkilöä, joilla on heikot luku-, kirjoitus- ja adaptiiviset ongelmanratkaisutaidot. Kansalaisopistokenttä on merkittävä toimija näiden ongelmien selättämiseksi.

OKM:n mukaan tieto, osaaminen ja luovuus ovat olennaisia myös kansakunnan henkiselle kriisinkestävyydelle. Sivistys eli koulutus, tiede ja taide rakentavat ihmisten välistä luottamusta ja kunnioitusta sekä kriittistä ajattelua. Väestön osaamistason nostaminen ja yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden ja osallisuuden sekä tasa-arvon vahvistaminen edellyttävät hallinnonalan toimijoiden yhteistyötä. On tärkeää, että vapaan sivistystyön perusta säilyy vahvana ja toimintakykyisenä, koska toimintakulttuuri ja oppimisympäristöt modernisoituvat ja monipuolistuvat. Toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta on hyvä mitata kansallisilla ja kansainvälisillä tutkimuksilla ja arvioinneilla.

OKM:n mukaan vapaan sivistystyön avustuksilla edistetään ja tuetaan yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa, elinikäistä oppimista ja aktiivista kansalaisuutta, näitä tukevaa koulutusta, laatua ja vaikuttavuutta sekä koulutuspoliittisesti tärkeiden kohderyhmien tavoittamista. Liitto pitää erittäin huolestuttavana, että opetushenkilöstön täydennyskoulutusrahat (-15 miljoonaa euroa) poistettiin valtion talousarviosta vuonna 2025. Tavoitteena on uudistaa opiskeluympäristöjä ja toimintakulttuuria niin, että vapaa sivistystyö vastaa tulevaisuuden haasteisiin sekä luoda kansallinen visio tulevaisuuden vapaasta sivistystyöstä OKM:n asettaman Tulevaisuustyöryhmän avulla (2025–2026). Toimialan yleisiä suunnittelu-, ohjaus- ja valvontatehtäviä on tarkoitus vahvistaa kehittämällä vapaan sivistystyön tietojohtamista. Uusia, valtakunnallisesti vertailukelpoisia tilastotietoja saadaan 15.12.2025.

OKM ehdottaa, että ”edistetään vapaassa sivistystyössä hankitun osaamisen tunnistamista ja hyödyntämistä jatkamalla kansallisten aikuisten perustaitojen osaamismerkkien suorittamismahdollisuuksien käyttöönottoa sekä edistämällä suoritetun osaamisen viemistä Koski-tietovarantoon” (www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vapaan-sivistystyon-osaamismerkit). **Liitto esittää edellä mainittuun viitaten miljoonan euron lisäystä kansallisten perustaitojen osaamismerkkien käyttöönoton vauhdittamiseksi aliedustetuille kohderyhmille kansalais- ja työväenopistoissa.**

SANNASIRKKU AUTIO
Sannasirkku Autio
Puheenjohtaja

JAANA NUOTTANEN
Jaana Nuottanen
Toiminnanjohtaja